

ливих ініціатив щодо заходів із викорінення проституції, що були зафіксовані в резолюції з'їзду [1, с. 137–138]. Активність жіноцтва Наддніпрянської України, систематизація та популяризація досвіду їх роботи спостерігалася на засіданні, присвяченому спільному навчанню дівчат і хлопців. Показово, що в той час система спільного навчання здалася дискусійною та викликала серйозну протидію.

Отже, вплив Всеросійського жіночого з'їзду був значним. Він відкрив суспільству існування жіночого руху, його демократичну сутність, та окреслив коло невідкладних жіночих проблем і боротьбу за політичні та громадські права жінок. Українські делегатки розглядали боротьбу за жіночі права крізь призму потреб українського суспільства.

Джерела та література

1. Блохіна Н. Захисниця прав і здоров'я жінок: Віра Клячкіна (1861–?). *Жіночі історії лідерства в Україні: кінець XIX – перша половина XX ст.*: монографія / за наук. ред. О. Кісь. Київ: ФОП Степурина С. В., 2025. С. 137–160.
2. Бондарев А. Трохи про жіночі права у Харкові на початку XX ст. *Харків, що манить*. 9 листопада 2016 р. URL: <https://moniacs.kh.ua/uk/trohi-pro-zhinochi-prava-u-harkovi-na-rochatku-xx-stolittya/> (дата звернення: 29.02.2026).
3. Магась В. О., Корнійчук Ю. Г., Магась-Демидас Ю. І. Діяльність жіночих об'єднань у підросійській Україні у 1905–1914 рр. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2022. Вип. 54. С. 67–83. URL: https://eprints.zu.edu.ua/34758/1/St_Hist_54_5.pdf (дата звернення: 29.02.2026).
4. Смоляр Л. О. Жіночі студії в Україні. *Жінка в історії та сьогодні*: монографія. Одеса: Астропринт, 1999. 440 с.
5. Смоляр Л. О. Минуле заради майбутнього: Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. *Сторінки історії*: монографія. Одеса: Астропринт, 1998. 408 с.

Смаль Роман

*Аспірант кафедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ГАЛИЦЬКОГО СЕЛЯНСТВА У ПРОГРАМНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РУРП

Ключові слова: Русько-українська радикальна партія (РУРП), галицьке селянство, соціально-економічні інтереси, партійна періодика.

Key words: Ruthenian-Ukrainian Radical Party (RURP), Galician peasantry, socio-economic interests, party periodicals.

Кінець XIX – початок XX ст. став для Східної Галичини періодом гострої соціальної напруги, де розв'язання аграрного питання було нерозривно пов'язане з процесом національного самоствердження українців. Попри скасування панщини

у 1848 р., умови аграрної реформи залишили глибокі структурні суперечності: позбуваючись особистої залежності, селянство опинялося в складній економічній ситуації через проблему сервітутів (права користування лісами та пасовищами), хронічне малоземелля та надмірний фіскальний тиск Австро-Угорської адміністрації. Водночас лібералізація політичного устрою імперії Габсбургів після 1867 р., зокрема конституційне закріплення прав на свободу зборів та асоціацій, створила легальні умови для інституціоналізації національного руху. У центрі цих процесів стояла Русько-українська радикальна партія (РУРП) – перша політична організація європейського типу, яка виробила модель поєднання соціальних інтересів селянства з політичною стратегією.

Актуальність теми зумовлена необхідністю переосмислення досвіду перших українських політичних структур у захисті національних інтересів через призму соціально-економічних прав. У сучасній історіографії (зокрема у працях П. Шкраб'юка [7], С. Макарчука [4], Я. Грицака [2], Ю. Яковлева [8]) ґрунтовно висвітлено політичну історію радикалізму, проте питання трансформації програмних засад у конкретні практичні заходи на межі ХІХ–ХХ ст. потребує деталізації через аналіз партійної періодики, зокрема часописів «Народ» (1890–1895) і «Громадський голос» (1895–1939).

Важливим аспектом політичної самоідентифікації партії був вибір назви «радикальна», що дало змогу дистанціюватися від тогочасних соціал-демократичних рухів Австро-Угорської імперії. На сторінках часопису «Громадський голос» пояснювалося, що на момент заснування партії соціал-демократи ставилися до селянства як до «темної та реакційної маси», з якою «не варта роботи зачинати». До того ж соціал-демократи не вважали справжніми соціалістами тих, хто зосереджував свою діяльність саме серед сільського населення. Відтак, обрання назви «радикали» підкреслювало особливу місію партії: роботу з селянством як основою української нації в Галичині, що суперечило тодішнім класичним соціалістичним доктринам, орієнтованим виключно на пролетаріат [5, с. 12].

Теоретичним підґрунтям соціально-економічної платформи РУРП стала концепція «громадівського соціалізму» Михайла Драгоманова. В основі його теорії лежала ідея децентралізації, самоврядування громад та пріоритету прав особистості над державними інтересами. Драгоманов пропонував модель, де економічний розвиток базується на асоціаціях вільних виробників, що мало стати альтернативою як капіталістичному визиску, так і державному централізму. Для молодих галицьких радикалів ці ідеї стали інструментом адаптації загальноєвропейських соціалістичних теорій до специфічних умов аграрної Галичини [2, с. 73].

Ідейна еволюція соціально-економічної програми РУРП пройшла шлях від абстрактних теоретичних постулатів «громадівського соціалізму», що активно дискутувалися на сторінках часопису «Народ», до прагматичних вимог захисту дрібного власника. Якщо в 1890-х рр. інтелектуальне осердя партії фокусувалося на критиці великого землеволодіння, то на початку ХХ ст. акцент змістився на щоденні потреби селян: податкові пільги, розвиток кооперації та правову освіту.

Незважаючи на спільну партійну приналежність, серед лідерів партії не було єдиної думки на впровадження соціалістичних доктрин у реаліях Галичини. Якщо М. Павлик залишався прихильником громадівського соціалізму та етичного феде-

ралізму, то І. Франко поступово зміщував акценти у бік економічного прагматизму, вбачаючи у піднесенні добробуту селянина запоруку національної витривалості. На сторінках часопису «Народ» І. Франко розгортав візію реформування сільського устрою, пропонуючи перехід від індивідуального дрібного господарювання до створення великих сільських спілок на засадах легального контракту. Франко наголошував, що «фольварок» (велике зразкове господарство) має стати народним ідеалом, де спільна праця, використання машин та раціональне управління даватимуть можливість селянам вийти з межі виживання та стати конкурентоспроможними суб'єктами ринку. Така модель «громади-спілки» розглядалася радикалами як ефективна альтернатива капіталістичному визиску та шлях до подолання аграрного перенаселення [6, с. 62]. Однак аналіз програмних дискусій свідчить про поступовий перехід від доктринального соціалізму до економічного прагматизму. Радикали усвідомили, що для галицького селянина-власника ідея «спільної власності» була чужою, тому акцент змістився на захист приватної земельної парцелі, реформу оподаткування та боротьбу з лихварством.

Знаковим моментом в ідейній еволюції партії став 1895 р., пов'язаний із публікацією праці Ю. Бачинського «Ukraina irredenta». Автор вперше застосував марксистський метод для обґрунтування політичної незалежності України не лише як культурної, а насамперед як економічної необхідності. Бачинський доводив, що вихід українських земель з-під імперського визиску є обов'язковою умовою для нормального капіталістичного розвитку краю. Це ідеологічне оновлення сприяло синхронізації соціальних вимог селянства зі стратегічною метою державної суб'єктності [1, с. 95].

Посередником між партією та селянством став часопис «Громадський голос», який, на відміну від інтелектуального «Народу», виконував роль практичного порадики. Видання не лише здійснювало правову просвіту щодо сервітутних справ та виборчого законодавства, а й активно популяризувало кооперативний рух і легальне право на віча для формування спільних вимог до влади [3, с. 159]. Найбільш рельєфно цей інструментарій проявився під час великого селянського страйку 1902 р., де діяльність РУРП вийшла за межі суто агітаційної роботи. Через мережу читалень та партійних осередків селянам надавалася юридична допомога, а часопис «Громадський голос» став центром координації, поширюючи відомості про хід протестів у різних повітах. Це дає підстави стверджувати, що партія фактично виступила модератором соціального конфлікту, переводячи стихійне невдоволення мас у площину організованої «наступальної» боротьби за перегляд аграрних відносин.

Отже, платформа РУРП пройшла складний шлях трансформації від етичного соціалізму М. Драгоманова до національного прагматизму, де ключовим етапом стало переосмислення причин селянської еміграції та закладення фундаменту державницької програми під впливом ідей Ю. Бачинського. У цьому процесі було встановлено чітке функціональне розмежування партійної періодики: якщо часопис «Народ» слугував майданчиком для інтелектуальних дискусій лідерів руху, то газета «Громадський голос» виконувала роль інструменту практичної мобілізації та правової просвіти селянства. Найвищим проявом реалізації цієї стратегії стали селянські страйки 1902 р., під час яких РУРП вдалося перевести стихійне

невдоволення мас, зумовлене сервітутними спорами та малоземеллям, у площину організованої політичної боротьби. Так успішна синхронізація соціальних потреб галицького селянства з національними завданнями не лише сприяла модернізації українського руху, а й довела, що розв'язання соціально-економічних проблем є невід'ємною складовою розбудови стабільності в загальноєвропейському політичному просторі.

Джерела та література

1. Бачинський Ю. *Ukraina irredenta*. Третє виданє з передмовою В. Дорошенка і додатком: Листуванє Ю. Бачинського з М. Драгомановом з приводу «України irredent-и». Берлін: Видавництво української молоді, 1924. 237 с.
2. Грицак Я. «Молоді» радикали в суспільно-політичному житті Галичини. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Праці Історико-філософської секції. Львів, 1990. Т. 222. С. 71–110.
3. Данилович С. Пояснення програми русько-української радикальної партії. *Громадський голос*. 1897. № 20. С. 158–161.
4. Макарчук С. Відносини між Русько-українською радикальною партією і Соціал-демократичною партією Галичини і Сілезії у 90-х рр. XIX ст. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2001. Вип. 9: Ювілейний збірник на пошану Ф. Стебля. С. 437–447.
5. Радикали і соціалні демократи. Допись із Кракова. *Громадський голос*. 1899. № 2. С. 11–14.
6. Франко І. Що таке громада і чим би вона повинна бути? *Народ*. 1890. № 5. С. 61–63.
7. Шкраб'юк П. Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія). Львів, 2012. 192 с.
8. Яковлев Ю. Русько-українська радикальна партія на Перемишльщині (1890-ті рр.): основні напрями діяльності. *Славістична збірка*. 2016. Вип. 2. С. 357–379.

Нісанов Олександр

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЛИСТОПАДОВИЙ ЗРИВ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Ключові слова: повстання, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська революція, Українські січові стрільці.

Keywords: uprising, Western Ukrainian People's Republic, Ukrainian Revolution, Ukrainian Sich Riflemen.

Листопадовий зрив є однією із важливих подій в історії України. Вона була ключовим етапом в історії об'єднання українських земель в єдину державу та становлення її суверенітету. Русійною силою Листопадового зриву були парамілі-